

Onarım çağı öncesi

Azade Köker, son beş yılın özeti olarak nitelendirdiği yeni dönem çalışmalarıyla 7 Ocak'a kadar Elgiz Müzesi'nde olacak. Sanatçı, "Entkettet-Çözülüş" adlı bu yeni sergisinde karışık teknik ve kağıt çalışmalarıyla mekan odaklı enstalasyonlarını sunuyor.

ZEYNEP HEKİM
zeynephekim@gmail.com

Azade Köker, 9 Ekim-7 Ocak tarihleri arasında yeni kişisel sergisi "Entkettet-Çözülüş" ile Elgiz Müzesi'nde izleyiciyle buluşuyor. Sergi, sanatçının son dönem eserlerinden, daha önce Türkiye'de sergilenmemiş karışık teknik ve kağıt çalışmaları ile yeni yaptığı mekan odaklı enstalasyonları sanatseverlere sunuyor. Eserlerinde doğa ile kentleşmenin bitip tükenmeyen savaşına yoğunlaşan Köker, bu savaşın olası sonuna alternatif bir bakış açısı getirerek, algımızı bambaşka bir yöne doğru çekiyor.

Türkiye çağdaş sanatının önemli temsilcilerinden Azade Köker, son dönem eserlerindeki kent, kentli, doğa gibi çevre, mekan sorgulamaları ve sosyolojik çıkarımları ile bizleri Elgiz Müzesi'nde kendi dünyasına, sanatına bekliyor.

"Entkettet-Çözülüş" adlı serginizdeki işleriniz izleyiciye ne anlatıyor?

Her şey bir değişime uğramak üzere. Bir kırılma sürecinin içindeyiz. Oysaki eğer keyifler yerindeyse hayatımızın bir süreklilik içinde geçmesini isteriz. Herkes yalnız kendisinin gerçekten görebildiği düşünceler zinciri içindedir. Bu zincirin bir halkasının kırılması bir şeylerin, akıp giden bir sürecin sonu olabilir ama bu son belki de bir alışılmış, bir ezbere olan bağımlılığın sonudur. "Çözülüş" sergisi birbirine zıt iki oluşumun, yani hem süreklilik ve rehavetin hem de esaretin olumsuzluğunun kırıldığını izleyiciye söylüyor.

Daha önce de pek çok çalışmanızda doğanın insan eliyle yok oluşuna odaklandınız. Bu serginizin de 'doğanın, kentleşme nedeniyle tahrip olmasına rağmen direnmesi' üzerine durduğu dikkat çekiyor. Bu savaşta her şeye rağmen doğanın kazandığını mı ima ediyorsunuz?

Hayır! Doğa artık kendi kendini yenileyecek durumda değil. "Rhizom" çalışmasında anlatılmak istendiği gibi başka konulara girerek hayatta kalmaya çalışabilecek yalnızca. Burada insanlığın bilinçlenmesi çok önemli. Bilinçlenme ve özerki. Artık insanla doğa arasında bir denge kurulması ve bunun geleceğe dönük olarak korunması gerekiyor. Bu anlamda, insanlığın günümüzde karşı karşıya kaldığı en ciddi tehdit, kendisine, doğaya ve insana egemen olmak amacıyla seçmiş politik sistemlerin sahip oldukları bilim ve teknolojinin bünyesindeki yıkıcı güç olarak karşımıza çıkması.

Sergideki tüm yapıtlar bir araya konularak düşünüldüğünde nasıl bir tablo ortaya çıkarıyor? Neden "Çözülüş"?

Gelişmiş ülkelerin ideali olan 'rahat yaşam'ın, 'mutlu yaşam'ın artık müm-

Azade Köker, "Çözülüş", kağıt enstalasyon, 2015, detay

kün olamayacağını düşünüyoruz. Bu o kadar olumsuz bir şey değil. Tam aksine mütevazı olma düşüncesiyle ilgili bir durum, insanlar artık her şeyin tek birim olduğunu, birinin açlığı diğeri için tokluğunu sağlıyorsa bunun devam edemeyeceğini gördüler. Ülkeler arasındaki sınırlar katılgını kaybetti, geçirgen oldu. Bu sergi çağımızın 'hastanelik' olmuş hastalıklı durumunu anlatmaya çalışıyor. Hiç bitmeyecek bir onarım çağına giriyoruz. İçimizdeki vahşet, kentlerin takma protezli dişler haline gelişi, doğanın geri dönüşümü olmayan bir çöküş yaşıyor olması; önümüzdeki çağlar onarımla geçecek.

Seramik ile başlayan sanat hayatınıza endüstriyel tasarımla devam etmeniz ve sonrasında oluşan heykeltıraş kimliğinizin, bugün kendinize özgü metodunuzu geliştirmenizde ne gibi bir etkisi oldu?

Seramik eğitimiyle dokunmanın ve malzemeye form vermenin zevkine vardım. Tipik heykeltıraş imajı, ağır ve zahmetli bir yontma işlemi akla getiriyor. Bense yumuşak olmasına rağmen direnci olan malzemeleri seçtim hep; terracotta, kumaş, kağıt gibi... Kolajlarda derinlik açısından heykeltıraş kimliğimin etkisi olduğunu düşünebiliriz. Yine de karışık teknik ve metodlarda çok dikkatliyim. Sath derinliğinin yalnız çok katmanlılıkla sağlanamayacağını biliyorum. Çalışırken bazen kendimizden ayrılarak izleyicinin gözlerini takarız. Çünkü mesele yalnız sanatçının heyecanlanması değil, izleyicinin duy-

gularını etkileyebilmek ve düşünceleyle diyalog kurmaktır.

Uzun zamandır kent, kentli olmak ve çevre ile ilgili sorunsallar üzerine yoğunlaşan, Berlin ve İstanbul'da dönüşümlü olarak yaşayan bir sanatçı olarak, Türkiyelilerin ne kadar kentli olduğunu düşünüyorsunuz?

Kent nedir? Onu köyden ayıran özellik nedir? Tarım devrimiyle yerleşik düzene, sanayi devrimiyle kentli olma statüsüne geçen insanlığı, dijital devrimle kentlessiz kentli oldu. Batı, mega şehirlerde yaşayıp odasından çıkmayan bir gençlikle karşı karşıya gibi görünüyor. Kentler hem var hem yok. İletişim için kentin ortak mekanları artık meydanlar parklar, hatta pasajlar bile değil... Onların yerini alışveriş merkezleri aldı. Bu durumda yalnız Türkiye'de değil, hiçbir yerde gerçek anlamıyla kentliden söz etmek zor. Kentli olmak 'kent'in aurasına katılmak ve ona sahip çıkmak demektir. Bu bilinçlenmeyle, dermekleşmeyle ve iletişimde mümkün. Kente sahip çıkacak tek güç kentlinin kendisidir. Tarihte ilk kentleri kuran bu coğrafyada, bugünün kentleri çeşitliliğin getirdiği zenginlik yerine uyumsuzluklar yaşıyor.

Akademisyen kimliğinizin de ön planında; Braunschweig Teknik Üniversitesi mimarlık bölümüne bağlı Plastik Sanatlar Enstitüsü'nü yönetiyorsunuz. Peki, mimarlık bölümüne bağlı bir enstitüde olmanız son dönem işlerinizde kent ve onu oluşturan öğeleri ele al-

manız anlamında sanatınıza etkisi var mıdır?

Bu konudaki ilgi alanım çok daha önceleri, '80'li yıllarda gelişmişti. Berlin'de kent sakinleri kurdukları derneklerle ve buralarda çalışan aydın kişilerle; mimar ve şehir planlayıcıları, tarihçiler ve yeşillerin etkisiyle kent hakkında verilecek birçok karara imza attı. Ben o yıllarda sanatçı olarak 'ihtiyatlı kent yenileme' projelerini yakından izlemiştim.

Burada bir yandan yatırımcıların, diğer taraftan siyasetin kararlarına rağmen kentin Kreuzberg bölgesinde bölge sakinlerinin katılmadığı hiçbir karar toplantısı olmadı. Tabii burada Prof. Hämer'in kurduğu IBA'nın (Internationale Bau Ausstellung) mimarlarının plan ve yoğun çalışmalarını gözardı edemeyiz. Mimarlık bölümü hocalığım sırasında ise öğrencilerle kamusal mekanlarda sanatsal çalışmalar yaptık. Örneğin, "Lokation", "Paraziter durumlar", "Interventionen" projelerinde kentin birçok yerinde yerleştirmeler yapıldı, büyük sergiler açıldı.

Türkiye'de sanat eğitimi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bir ülkenin her kurumuna ülke vatandaşlarının karakterleri yansır. Yapılan her müdahale gerçekten halkın kendiliğinden gelişen ihtiyaçlarından geliyorsa o zaten aktarma düşüncedir ve tam yerine oturması için yıllar gerekir; hatta bazen işlevliliği bile zorlaşabilir. Örneğin, Osman Hamdi Bey tarafından 1882'de Mekteb-i Sanayi-i

Nefise-i Şahane kurulduğu zaman Batılılaşma gayretleri arasında sanat ekollerinin de yurda getirilmesi planlanmıştı.

Ülkemizde iki şey çok ön planda: Eğlence kavramının hayatın merkezi olması ve dekoratif düşünme biçimi. Bazen detaylarda o kadar zaman ve değer kaybı oluyor ki, bütünü kavramak zorlaşıyor. Biraz da yalnızlıkların yaşanmamasından dolayı, sanat eğitiminin kalitesinden ziyade sanatta profesyonellik nedir sorusu önem kazanıyor.

Ama sanat diğer meslekler gibi öğrenilecek bir dal değil. Bunun nedeni, çalışma yoğunluğunda sürekliliği yakalamanın zorluğu... Bu birçok engelle rağmen dayanma gücüyle ilgili. Sonradan öğrenilmez... Ya vardır ya da yoktur.

Kamusal alan ve projeler anlamında, gerek Türkiye gerek Almanya'nın önemli şehirlerinde hatta Güney Kore ve Japonya'da eserleriniz var. Kamusal alanda sanata verilen önem sizce bir kente ne katar?

Kentlerde heykellerin kamu alanlarında yer alması çok önemli ama bu kararlarda bağımsız jüri şart. Almanya'da bu konuda karar verecek olan jürilerin içinde mimarlar, sanatçılar, tarihçiler, sanat tarihçileri, kent sakinleri ile siyasi partilerden ve hükümetten kişiler olur. Bir işletmenin sahibi veya vali bile istediği sanatı istediği yere koyamaz. Kamusal mekanlarda sanat eserlerinin en büyük önemi kentteki kültür seviyesine katkıda bulunmasıdır.

Beklenti, umut ve yunuslar üzerine

Karaköy Mumhane Caddesi üzerinde yer alan bir depo alanı, 24 Ekim tarihine kadar Protocinema organizasyonu ile Latifa Echakhch'in kişisel sergisini ağırlıyor. Faslı sanatçı, ismini "Blade Runner" filminin son sahnesindeki bir replikten alan sergisini anlattı.

LEVENT ÖZATA
levozata@gmail.com

Karaköy'de gezerken hangi köşeden hangi sanat eserinin fırlayacağını kestirmek artık çok zor. Eski bir depo ya da bir sokak köşesi sergi mekanına dönüşebilir. Sonra yeniden eski kullanımına dönebilir. Protocinema bu tip mekan-sal dönüşümler konusunda öncü bir inisiyatif. Karaköy'de çok uzun süredir kullanılmayan bir depoyu üzerinde çok da oynamadan, sadece yer yer duvarları boyayarak Latifa Echakhch'in sergisi için en uygun mekanı oluşturmuş. Echakhch ile sergisinden başlayıp deniz, umut, şiddet, su, uçuculuk ve İstanbul sanat sahnesine uzanan bir söyleşi gerçekleştirdik.

Düşünün ki kendi serginizi bir ziyaretçi olarak geziyorsunuz. Sergiyi nasıl anlatırsınız?

İlk dikkatimi çeken geniş ve boş bir alan içindeki iki ekran olurdu. Bu ekranlar bir çeşit pencere. Pencerelerden biri denize açılıyor. Tek görünen şey hafifçe dalgalanan deniz suyu. Diğer ekranda da birkaç gencin bir kale surundan suya atlamalarını gösteren, fragmanlar halinde kurgulanmış bir video var. Mekanda yürüdüğüm zaman sa sudan yazılmış harflerin bıraktığı izleri görüyorum. Bir kısmı kurumuş, diğer tarafı ise hâlâ okunur durumda. Sadece bazı kelimeleri seçebiliyorum. 'Anne', 'ben', 'affet beni' gibi, cümlelerden geriye kalan kelimeler. Bütün cümlelerin ne olduğunu anlamaya yetmeyecek kelimeler. Ortam sessiz. Oda kum renginde, ayı taş zemin gibi. Her şey kuru ve ıslak arasında bir karmaşa şeklinde görünüyor.

Serginin adı "All those moments will be lost in time, like tears in rain" (Yağmurdaki gözyaşı gibi, bütün bu anlar zaman içinde kaybolacak), "bütün bu anları" yakalamanın bir yolu var mı?

Sergi genel görünümü

Asla yakalayamayız. Yakalayabileceğiniz şey yalnızca bir duygu olabilir. O da yeteri kadar zamanınız varsa. Aynı zamanda farklı şekilde bakmayı öğrenmek; belki de üzerine bir şeyler düşlemek gerekiyor. Bu genelde sergilerimde yapmaktan hoşlandığım bir şey. Hiçbir zaman tek bir bakış açısıyla göremezsiniz; ikinci bir bakışa, hatta birden fazla bakışa ihtiyacınız var.

Projeye başlamaya nasıl karar verdiniz? Projenin yapım sürecinden bahsedebilir misiniz?

İki yıl önce Mari Spirito'dan bir davet aldım. İkimiz için de uygun tarihi kararlaştırır kararlaştırılmaz bu şehirde ne yapabiliriz diye düşünmeye ve çalışmaya başladım.

Mart ayında şehri ilk ziyaretimden önce kafamda bazı fikirler vardı. Şehri görünce kafamda her şey oturmaya başladı ve açlıştan birkaç gün önce üretimi gerçekleştirdim. Süreci son derece acıydı ve her şey rahat bir şe-

kilde halloldu.

Dünyanın pek çok farklı şehrinde sergiler yaptınız. İstanbul için seçtiğiniz serginin şehirle bağlantısı var mı?

Bu sergi başka hiçbir şehirde bu şekilde olmaz. Bu şehir için özellikle üretilmiş ve bir araya getirilmiş işlerden oluşmuş; şehrin ve çevresinin 2015 yılında yaşadığı trajedilere, coğrafi konumuna, şehrin hikayesine ve onun belirsiz geleceğine adanmış bir sergi bu.

İstanbul sanat sahnesi ile ilgili neler söylersiniz?

İstanbul'da birçok sanatçı ile tanıştım. Sergilerini daha önce yurt dışından ki bezgilerden de tanıyordum zaten. İstanbul'daki sanat çevresini çok yoğun ve kendini bu işe adanmış buluyorum. Buradaki sanatçılar ve sanat profesyonelleri şehirle ve şehirde yaşayan insanlarla yakın ilişki içinde. **Sergi alanına girer denersek, mekan bitmemiş, hatta dokunulmamış gibi**

görünüyor. Sergiyi yerleştirirken mekan kullanımında nelere dikkat ettiniz?

Protocinema projenin gereklerini karşılayacak bir mekan bulmak için çok çalıştı. Burası daha önce galeri olarak kullanılan bir alan değil, kullanılmayan bir depoydu. Çok basit bir alan istedim. Ne fazla karmaşık ne de fazla steril... Tek ihtiyacım olan şey suyu emebilecek taş bir zemindi. Bütünlük yaratmak için duvarları da taş rengine boyadık. Bu sayede mekan daha da sessizleşti; suyun yansımaları, zıplayan çocuklar ve yazı çok daha görünür hale geldi. Mekanın bize güzel bir sürprizi de oldu. Bir duvarı yıktığımızda ortaya çıkan musluk, yere yazılan yazıyı daha kolay hale getirdi ve bir yandan da konuyla bütünlük sağladı.

"Jadid" isimli çalışmanızda surlardan atlayan çocuklar görüyoruz. Çok eğleniyorlar; peki umut da taşıyorlar mı?

Çok fazla eğleniyorlar, cesurlar ve evet umutlular, Avrupa'da, çevremde gördüğümüz her çocuktan ve bizden çok daha fazla.

Neden Fas'ın Al Jadid şehrindeki bu çocukları Avrupa'dakilere daha cesur olduğunuz düşünüyorsunuz?

Bu konuda bir karşılaştırma yapmak istemiyorum çünkü karşılaştırılacak çok fazla şey var. Fakat o çocukların cesur ve özgür bir şekilde koştuklarını, suya atladıklarını gördüğüm zaman bunun akıllı telefon ya da konsol oyunlarının karşısında saatlerce tembel tembel oturmaktan, alışveriş merkezlerinde amaçsızca gezmekten çok farklı olduğunu fark ettim. Bir yandan da, bunları söylerken kulağa yaşlı bir kadının sözleri gibi geldiğinin farkındayım.

Eserlerinizin birinde daha önce boğazda yunusları gördüğünüz noktayı izleyiciye gösteriyorsunuz. Yunuslar tekrar ortaya çıkıyor mu?

Video çekimi için gittiğimden çıkmadılar.

Boğaz'da gördüğünüz o yunuslar sizin için ne ifade ediyor?

Boğaz'da yunusları ilk gördüğüm anda küçük bir çocuk gibi heyecanlandım. Çok şişsel bir anı. Tekrar aynı noktaya gidip onları yeniden görmek istedim.

Daha sonra bu tecrübe üzerine düşünüp yunusları gördüğüm noktaya geri döndüm ve o noktayı filme çektim. Bütün yaz boyunca, denizi gördüğüm her sefer, hangi açıdan çekersem yunusların geleceğine dair bir beklenti yaratırım diye düşündüm. Diğer taraftan, bugün Avrupa kıyılarında insanlar canını kurtarmaya çalışıyor ve bu üzerinde hem şiddetli hem de üzücü bir etki bırakıyor. Sanatçı bir taraftan şişsel, diğer taraftan politik bu durumla bir bütün halinde yüzleşmek zorunda. İnsanlar, yunusları boğazda yüzerken görürseniz dileklerinizin gerçek olacağını söylüyor.

"Söz uçar yazı kalır" derler ama sizin yazılarınız uçuyor.

Her şey, her zaman uçar. Geriye sadece hafızada yaratılan iz kalır. Sonsuz olan tek şey ise masumiyetin kaybıdır.

İşlerinizde edebiyattan sıklıkla faydalanıyorsunuz. Kullandığınız başka unsurlar var mı?

En baştan beri, çokça müzik kullanıyorum. Müzik değişik bir hafıza manzarası sunuyor. Müzikle nasıl oynayacağımı öğrendiğim andan itibaren değişik yollarla, teknik meselelerle eserlerimi nasıl tamamlarım, onları nasıl kurgularım diye düşünürüm.

Bundan sonraki projeniz ne olacak?

Ekim ayının sonunda Zürih'teki Museum Haus Konstruktiv'de sergim olacak. Buradaki bazı işler Protocinema'dakilere bağlantılı. Zaten her yeni sergimde bir öncekinden izler ya da bir öncekine dair önermeler bulmak mümkün.